

УДК 336.114

Вплив бюджетних видатків на темпи соціально-економічного розвитку України

Коляда Т.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Університету державної фіскальної служби України

Стаття присвячена розкриттю взаємозв'язку між структурою бюджетних видатків та темпами соціально-економічного розвитку України. Визначено макроекономічні та інституціональні чинники, що впливають на формування бюджетної політики держави. Окреслено резерви оптимізації структури бюджетних видатків, обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення процедури розроблення бюджетної стратегії як інструмента збалансування та формування бюджету за цільовим сценарієм з урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: бюджетна політика, бюджетні видатки, держава загального добробуту, гарантовані суспільні послуги, бюджетний перерозподіл.

Коляда Т.А. ВЛИЯНИЕ БЮДЖЕТНЫХ РАСХОДОВ НА ТЕМПЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Статья посвящена раскрытию взаимосвязи между структурой бюджетных расходов и темпами социально-экономического развития Украины. Определены макроэкономические и институциональные факторы, которые влияют на формирование бюджетной политики государства. Очерчены резервы оптимизации структуры бюджетных расходов, обоснована необходимость законодательного закрепления процедуры разработки бюджетной стратегии как инструмента сбалансирования и формирования бюджета по целевому сценарию с учетом приоритетов социально-экономического развития государства.

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетные расходы, государство общего благосостояния, гарантированные общественные услуги, бюджетное перераспределение.

Koliada T.A. INFLUENCE OF BUDGETARY EXPENSES ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT RATES OF UKRAINE

The article is dedicated to finding the connections between the structure of budgetary expenses and rates of socio-economic development in Ukraine. Macroeconomic and institutional factors which influence on forming of fiscal policy of the state are identified in the article. The optimization reserves of budgetary expenses' structure are outlined as well, as the necessity of the legislative fixing of the procedure of budget's strategy development as a reasonable instrument of budget balancing and forming by the special purpose scenario, taking into account the priorities of socio-economic development of the state.

Keywords: fiscal policy, budgetary expenses, state of commonwealth, warrants public services, budgetary redistribution.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Серед основних завдань, що стоять перед світовою спільнотою та потребують вирішення у посткризовий період розвитку, першочерговим є розроблення нової економічної доктрини, яка має забезпечити теоретичну основу для створення нових інститутів та механізмів економічного регулювання, обґрунтувати новий розподіл балансу сил у світі. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність наповнення новим змістом поняття «держава загального добробуту». Оскільки численні емпіричні дослідження, які були проведені у більшості країн світу, засвідчили, що протягом останніх років відбувається зростання ступеня впливу дер-

жави на економічне та політичне життя суспільства, що має свій прояв у збільшенні обсягів бюджетних видатків. Доведено, що «загальною світовою тенденцією є зростання ролі держави. При цьому суспільство прагне до максимізації свого добробуту переважно колективними засобами, а не індивідуальними» [1, с. 168].

Німецький економіст Адольф Вагнер ще у 1880-х роках сформулював «закон збільшення державних витрат». Тим самим фактично передбачив тенденції сучасного розвитку індустріального суспільства, якому притаманне збільшення політичного «тиску в ім'я розвитку суспільства» та постійне підвищення витрат на «соціальні виплати». А це

приводить до безперервного розширення державного сектору та зростання його частки в економіці [2, с. 144].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню механізмів впливу фіскальної політики на економічний розвиток присвячено праці представників різних напрямів західних наукових традицій, а саме роботи Ш. Бланкарта, Дж.М. Кейнса, Р. Масгрейва, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Й. Шумпетера та інших вчених [1–6].

Серед сучасних українських науковців вагомий внесок у дослідження питань становлення та розвитку бюджетної політики та визначення напрямів її вдосконалення зробили В.М. Геєць, Т.І. Єфименко, І.В. Запартіна, Ю.Б. Іванов, Л.В. Лисяк, І.О. Лютий, Л.Л. Тарангул, В.М. Федосов, С.І. Юрій та інші [7–14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених із цієї проблематики, слід зауважити, що існує потреба в подальшому дослідженні взаємозв'язку пріоритетів бюджетної політики з темпами соціально-економічного розвитку країни з урахуванням виникаючих ризиків і наявних можливостей державних фінансів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття взаємозв'язку між структурою бюджетних видатків і темпами соціально-економічного розвитку України, а також виявлення резервів їхньої оптимізації з урахуванням наявних макроекономічних та інституціональних чинників впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні важливим є питання перспективи розвитку держави суспільного добробуту. Оскільки її виникнення та розбудова відбувалася в країнах, де інтенсивно скорочувався аграрний сектор, зокрема у Німеччині за часів Отто фон Бісмарка та Британії при Ллойді Джорджі. Вони відрізнялися від інших держав демографічними та структурними особливостями, що дало змогу зазначеним країнам запровадити солідарну пенсійну систему, яка фактично в незмінному вигляді функціонує в Україні й у теперішній час. При цьому встановлений пенсійний вік був набагато вище середньої тривалості життя людини. В сучасних умовах ситуація стала зворотною, тому немає сенсу обговорювати пенсійний вік у фінансовій перспективі, якщо це, наприклад, не 90 років. Потре-

бують модернізації сама система пенсійного забезпечення, принципи її побудови, джерела фінансування і, головне, встановлення лімітів на обсяги надання гарантованих державою суспільних послуг.

Основна ідея держави загального добробуту полягає в тому, що уряд несе відповідальність за добробут громадян, а також ця відповідальність не може бути покладена на індивіда, приватну корпорацію або територіальну громаду. Фінансування гарантованих суспільних послуг здійснюється за рахунок державних страхових програм та системи оподаткування. Серед основних функцій, які держава надає населенню, можна виділити такі: соціальне забезпечення та соціальний захист (виплата пенсій, допомог по безробіттю, субсидій малозабезпеченим сім'ям тощо), безкоштовна медична допомога та освіта, надання державного (муніципального) житла.

Необхідність постійно збільшувати витрати на фінансування законодавчо визначених функцій держави, зокрема з надання гарантованих суспільних благ та послуг, призвела до виникнення структурних дисбалансів бюджету та спричинила хронічний дефіцит зведеного бюджету України (табл. 1). На відміну від країн, що видобувають та експортують нафту та/або газ, а також свідомо йдуть на виконання бюджету з профіцитом для створення стабілізаційних фондів для майбутніх поколінь, Україна, як і більшість країн ОЕСР, де дефіцит бюджету в середньому знаходиться на рівні 2% від ВВП, витрачає більше коштів, ніж акумулює в бюджет. Це призводить до виникнення фіскального напруження в країні, слугує додатковим деструктивним чинником для досягнення бюджетної стабільності та макроекономічної стійкості.

Результатом проведення урядом дефіцитної бюджетної політики стало значне зростання державного боргу (прямого та гарантованого), який за період з 2007 по 2015 роки збільшився майже у шість з половиною разів та досяг рівня 79,4% ВВП. Цей показник вже є критичним згідно з індикаторами бюджетної безпеки, оскільки така величина боргу негативно впливає на темпи розвитку економіки України. Зростання витрат на обслуговування державного боргу з 0,5% до 4,3% ВВП протягом 2007–2015 років змушує уряд скорочувати обсяги бюджетних ресурсів на фінансування соціальних, інфраструктурних, інноваційних проектів або знову вдаватися до нових запозичень для покриття дефіциту бюджету. Фактично виникає замкнене коло,

розірвати яке без прийняття непопулярних для населення та бізнесу рішень вже неможливо. Зрозуміло, що продовжувати й далі таку політику вже вкрай небезпечно для економіки, тому необхідно здійснювати в країні структурні реформи, зокрема такі, що забезпечать перегляд структури видатків бюджету та пріоритетів витрачання бюджетних коштів.

Збільшення обсягів державного боргу спричинило зростання макроекономічних ризиків, що негативно вплинуло на інвестиційний потенціал вітчизняної економіки. Зазначена тенденція призвела також до погіршення кредитних рейтингів країни, що спровокувало зростання ставок по зовнішнім запозиченням у банках та небанківських установах. Накладання дії негативних чинників та тенденцій на економіку України за період з 2007 по 2015 роки спричинило різке скорочення темпів приросту ВВП з майже 8% до від'ємного значення 9,9% (не враховуючи різке падіння у кризовий

2009 рік). Це дає підстави стверджувати, що чинна бюджетна та макроекономічна політика уряду не сприяє стабілізації та підйому української економіки та потребує радикальних змін.

У наукових колах поширеною є думка, що саме державні видатки сприяють досягненню цілей економічного зростання. Економічне обґрунтування державного втручання в економіку в умовах неефективного функціонування ринкового механізму, а також процес розподілу ресурсів частково базуються на такому припущенні. Однак за ступенем того, як державний сектор починає брати на себе функції, які приватний сектор міг би виконувати більш продуктивно, а також з урахуванням того, що спосіб фінансування видатків може мати негативні наслідки як для бюджету, так і для економіки загалом, можна сказати, що зв'язок між сукупними державними витратами та економічним зростанням стає все менш виразним. Доказом цього можуть бути

Таблиця 1

Динаміка основних показників бюджетної системи України у 2007–2015 роках, % ВВП

	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Зведений бюджет									
Доходи	30,5	31,4	29,9	29,1	30,6	31,6	30,4	29,1	32,9
Видатки	31,4	32,6	33,7	34,9	32,0	34,9	34,8	33,4	34,3
Дефіцит*	-1,1	-1,5	-4,1	-6,0	-1,8	-3,6	-4,4	-4,6	-1,4
Державний бюджет									
Доходи	23,0	24,4	23,0	22,2	24,2	24,5	23,3	22,8	27,0
Видатки	24,2	25,5	26,5	28,0	25,6	28,0	27,7	27,7	29,1
Дефіцит*	-1,4	-1,3	-3,9	-5,9	-1,8	-3,8	-4,4	-4,9	-2,1
Місцеві бюджети									
Доходи	14,6	14,5	14,7	14,7	13,9	16,0	15,2	14,8	14,9
Видатки	14,5	14,7	14,9	14,8	13,9	15,8	15,1	14,4	14,2
у т.ч. міжбюджетні трансферти	8,0	8,8	7,3	7,2	6,8	6,2	6,2	0,1	0,2
Баланс	0,1	-0,2	-0,2	-0,1	0	0,2	0,1	0,4	0,7
Структура доходів бюджету за рівнями управління, %									
Державний бюджет	75,5	76,2	74,0	74,4	78,3	77,4	76,2	77,8	82,0
Місцеві бюджети	24,5	23,8	26,0	25,6	21,7	22,6	23,8	22,2	18,0
Структура видатків бюджету за рівнями управління, %									
Державний бюджет	77,1	78,1	78,9	80,3	80,0	80,3	79,8	82,8	84,9
Місцеві бюджети	22,9	21,9	21,1	19,7	20,0	19,7	20,2	17,8	15,1
Державний борг	12,3	20,0	34,8	39,9	36,3	36,6	40,2	70,3	79,4
Витрати на обслуговування державного боргу	0,5	0,5	1,1	1,4	1,8	1,8	2,3	3,2	4,3
Темпи приросту ВВП	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,2	0,3	0	-6,6	-9,9

* з 2004 року дані наводяться з урахуванням кредитування за вирахуванням погашення

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>), Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>)

дані по цілому ряду розвинених країн, які не вказують на існування послідовної кореляції між сукупними державними видатками та економічним зростанням.

Така тенденція дає змогу зробити припущення, що економічне зростання держави певним чином залежить не від обсягів державних витрат, а від їхньої структури, оскільки деякі види цих витрат більш орієнтовані на зростання. До таких, зокрема, належать витрати на:

- розвиток інфраструктури, який сприятиме залученню приватних інвестицій;
- освіту, що забезпечить підвищення рівня кваліфікації трудових ресурсів;
- охорону здоров'я, що сприятиме зростанню продуктивності праці;
- заходи, спрямовані на забезпечення безперебійного функціонування державної інфраструктури;
- забезпечення функціонування адміністративної та правової системи, що створюють умови для злагодженої роботи складного економічного механізму [15, с. 146].

Протягом 2007–2015 років показники доходів зведеного бюджету коливалися в діапазоні від 29,1% ВВП (мінімальне значення було зафіксовано у 2010 та 2014 роках) до 32,9% ВВП (максимальне значення спостерігалось у 2015 році). Показники доходів державного бюджету також мали значну волатильність протягом зазначеного періоду від 22,2% ВВП у 2010 році до 27,0% ВВП у 2015 році. Максимальне відхилення показників зведеного бюджету становило 3,8% ВВП, державного – 4,8% ВВП. В умовах унітарної держави, якою є Україна, коли майже 80% доходів зведеного бюджету формується за рахунок доходів державного бюджету, можна стверджувати, що коливання показників доходів бюджетної системи відбувається переважно за рахунок нестабільності акумулювання дохідної частини державного бюджету. Місцеві бюджети не впливають суттєво на цей процес, оскільки майже 50% їхніх доходів складають міжбюджетні трансферти, які надаються з державного бюджету на фінансування делегованих повноважень та фінансове вирівнювання.

Показники видатків бюджетної системи також характеризуються волатильністю протягом періоду з 2007 по 2015 роки, але мають чітко виражену тенденцію до зростання з 31,4% до 34,3% ВВП. Аналогічний тренд на зростання мають видатки державного бюджету з 24,2% до 29,1% ВВП. При цьому темпи зростання видатків державного бюджету виперед-

жають темпи приросту видатків зведеного бюджету. Відповідно, темпи приросту видатків бюджетної системи перевищують темпи зростання її доходів. Невідповідність між обсягами доходів та видатків бюджетної системи призвела до виникнення в Україні хронічного дефіциту, який для збалансування бюджету покривався за рахунок запозичень або продажу державного майна. Оскільки продаж державного майна або національного багатства має обмежений обсяг та є вичерпним ресурсом (джерелом фінансування бюджету), уряд компенсує нестачу бюджетних коштів за рахунок запозичень, як зовнішніх, так і внутрішніх, або вдаючись до монетизації дефіциту бюджету, зокрема за рахунок емісії грошей, що офіційно заборонено бюджетним законодавством країни.

Незважаючи на тенденцію до зростання доходів зведеного бюджету України, їхній показник на рівні 34,3% від ВВП у 2015 році все одно залишався значно нижче рівня, який характерний для найбільш розвинених країн ОЕСР (біля 40% ВВП) та країн-членів ЄС (у середньому 44% ВВП). При цьому вітчизняна структура бюджетних видатків має суттєві відмінності від інших країн, оскільки в Україні не входять до складу бюджетної системи пенсійний фонд та соціальні фонди, що викривляє значення показника видатків держави у бік зменшення. Також існують розбіжності у тренді змін показників окремих складових структури видатків бюджету. Зокрема, бюджетне навантаження в Україні дещо нижче, ніж у країнах зони ЄС, однак вітчизняний показник відрізняється значною волатильністю та протилежним напрямом тренду щодо його змін. Якщо у європейських країнах простежується тенденція до зменшення або стабілізації темпів зростання бюджетних видатків, то в Україні відбувається їхнє нерівномірне поступове зростання.

Емпіричні дослідження стосовно питання про взаємозв'язок бюджетних видатків та економічного зростання базуються головним чином на системі обліку та аналізу зростання Денісона, згідно з яким зростання визначається зміною обсягів капіталу у формі матеріальних активів, трудових ресурсів, технологій, а також ефективністю використання ресурсів. Якщо урядові видатки сприяють розвитку будь-якої з цих складових, то очікується позитивний вплив на економічне зростання. Останні дослідження західних вчених підтверджують гіпотезу про існування подібного впливу державних капітальних видатків на

зростання. Більш того, в межах капітальних видатків видатки на освіту та інші соціальні сфери спричиняють найбільший вплив. Що стосується поточних продуктивних видатків, особливо видатків на соціальну сферу та безпосередню підтримку приватного сектору, то вони також мають позитивний вплив на зростання [15, с. 149].

Необхідно наголосити на тому, що державні видатки не потрібно розглядати дуже спрощено, тобто як сукупність деяких чинників, які спричиняють найбільший вплив на зміну темпів зростання в різних країнах або в різні періоди часу в одній країні. Зовнішні чинники мають найбільший ступінь впливу, але, на жаль, у більшості випадків причини відмінностей у темпах зростання до цього часу не розкрито. Це яскраво підтверджується історичним розвитком країн колишнього Радянського Союзу. Незважаючи на те, що у 1991 році Україна була однією з найбільш розвинених республік СРСР, мала значні природні та людські ресурси, економіка країни протягом майже 9 років перебувала в кризовому стані, на відміну від країн Балтики (Естонія, Латвія, Литва), у яких період становлення зайняв менше часу й не був дуже болісним для населення з позиції його зuboжіння. Таким чином, можна зробити висновок, що державні видатки певною мірою сприяють економічному зростанню, але насамперед

велике значення має не їхній обсяг, а структура. Тому спроба розмежувати видатки на капітальні та поточні може бути помилковою. У центрі уваги перш за все повинні бути відмінності між витратами, які мають продуктивний та непродуктивний характер.

Доцільно в цьому контексті розглянути структуру державних видатків Зведеного бюджету України, щоб визначити, за рахунок яких видів видатків відбулося їхнє зменшення (табл. 2), та зв'язати ці зрушення з темпами зміни ВВП за аналогічний період.

Видатки зведеного бюджету протягом 2007–2015 років знаходилися на рівні 31,4–34,3% ВВП (збільшилися на 2,9%). Суттєві зміни відбулися у фінансуванні соціальної сфери, а саме видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення збільшилися з 6,7% ВВП у 2007 році до 8,9% ВВП у 2015 році (на 2,2%), видатки на освіту зменшилися з 6,2% ВВП до 5,8% ВВП за період, що аналізується (на 0,4%), видатки на духовний та фізичний розвиток залишилися на рівні 0,8% ВВП, видатки на охорону здоров'я зменшилися з 3,7% ВВП до 3,6% ВВП (на 0,1%). Загальна сума видатків на соціальну сферу зросла з 17,4% від ВВП у 2007 році до 19,1% від ВВП у 2015 році (на 1,7%), що складає майже 60% від загальної суми видатків бюджету.

Також відбулося зростання видатків за статтею «загальнодержавні функції» з 3,4%

Таблиця 2

Структура видатків Зведеного бюджету України за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету за 2007–2015 роки, % ВВП

	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Загальнодержавні функції	3,4	3,3	3,6	4,1	3,8	3,9	4,2	5,0	5,9
Оборона	1,3	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,7	2,6
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,6	2,9	2,7	2,7	2,5	2,6	2,7	2,9	2,8
Економічна діяльність	5,6	5,4	4,4	4,1	4,4	4,4	3,5	2,8	2,8
Охорона навколишнього природного середовища	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2	0,3
Житлово-комунальне господарство	0,8	0,9	0,8	0,5	0,7	1,4	0,5	1,1	0,8
Охорона здоров'я	3,7	3,5	4,0	4,1	3,8	4,1	4,2	3,6	3,6
Духовний та фізичний розвиток	0,8	0,8	0,9	1,1	0,8	1,0	0,9	0,9	0,8
Освіта	6,2	6,4	7,3	7,4	6,6	7,2	7,3	6,4	5,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	6,7	7,8	8,6	9,7	8,1	8,9	10,0	8,8	8,9
Усього	31,4	32,6	33,7	34,9	32,0	34,9	34,8	33,4	34,3

Джерело: розраховано автором за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>)

ВВП до 5,9% ВВП (на 2,5%) переважно за рахунок збільшення витрат на обслуговування державного боргу за зазначений період.

Найбільших змін у структурі видатків зведеного бюджету зазнали видатки на економічну діяльність, які мають при цьому протилежний тренд змін. Так, відбулося їх зменшення з 5,6% ВВП у 2007 році до 2,8% ВВП у 2015 році (на 2,8%), що свідчить як про скорочення обсягів державних інвестицій (субвенцій), так і про зменшення субсидій та допомог на покриття збитків підприємств окремих секторів економіки, зокрема сільського господарства та вугільної галузі.

Частка видатків на житлово-комунальне господарство відрізняється значною волатильністю з діапазоном коливань від 0,5% ВВП у 2010 та 2013 роках до 1,4% ВВП у 2012 році, коли відбувалася реалізація масштабних інфраструктурних проектів для проведення Євро-2012. У 2015 році частка зазначених видатків знов зросла до 0,8% від ВВП. Такий тренд змін пояснюється як фінансуванням цього напрямку діяльності держави за залишковим принципом, так і скороченням обсягів будівництва житла коштами державного або місцевих бюджетів, збільшенням обсягів приватного (приватизованого) житла, підвищенням тарифів на комунальні послуги для збільшення частки їх покриття за рахунок коштів споживачів, запровадженням принципу державно-приватного партнерства щодо надання послуг у сфері ЖКГ.

У 2015 році відбулося зростання частки видатків на оборону в структурі видатків зведеного бюджету удвічі, а саме до 2,6% ВВП за період з 2007 по 2015 роки. Прогнозується, що ця тенденція буде продовжуватися у середньостроковій перспективі через військові події на сході країни, котрі потребують збільшення кількості військовослужбовців у державі та обсягів фінансування програм, спрямованих на модернізацію військової техніки та переозброєння армії загалом. Оскільки нехтування інтересами армії у попередні роки негативно вплинуло на її обороноздатність та розвиток вітчизняного ВПК через відсутність державних замовлень.

Решта складових структури видатків зведеного бюджету не зазнала суттєвих змін за період з 2007 по 2015 роки, їхні показники мали незначні коливання в межах фіксованого рівня.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити на тому, що серед науковців й досі не існує єдиної думки щодо визначення опти-

мального рівня втручання держави у функціонування ринкового механізму. Так, зокрема, закон Вагнера стверджує, що «за ступенем індустріалізації суспільства сукупність соціальних, комерційних та правових відносин усередині нього стає більш складною. Уряди будуть відігравати більш помітну роль у заснуванні та керівництві інститутами, які створені для регулювання цієї складної системи» [15, с. 152].

Ш. Бланкарт звертає увагу на те, що «демократія має поняття припустимого (оптимального) податкового тягаря, тому на дії урядів накладені жорсткі обмеження щодо значного збільшення видатків. Однак у періоди соціальних потрясінь, таких як війна, голод або природні катаклізми, припустимий рівень оподаткування збільшується й державні витрати можуть зростати. Але після соціальних потрясінь припустима норма оподаткування не повертається повністю до попереднього рівня, що призводить до перманентного збільшення державних витрат завдяки ефекту зсуву. При цьому необхідно пам'ятати, що високі державні видатки в період рецесії зберігаються і під час економічного піднесення, а коли настає чергова рецесія, вони збільшуються знову. Квота державних видатків, таким чином, у довгостроковому періоді має тенденцію до перманентного збільшення» [1, с. 192].

Останнім часом увага фахівців зосередилась на спробах пояснити зростання державних видатків через політичні процеси, що відбуваються в країні. Зокрема, вважається, що споживачі саме під час голосування виявляють свої переваги стосовно державних програм. Реалізація поглядів обраних представників народу опосередковується потім рішеннями бюрократів, які відповідають за реалізацію політики та програм. Теоретики суспільного вибору висунули ряд гіпотез стосовно політичних та бюрократичних процесів, які впливають на прийняття урядових рішень. Зокрема, стверджується, що правило більшості може призвести до надмірних асигнувань на державні програми, оскільки створюються коаліції, що виступають за зростання витрат вище рівня, який порівнюється з бажанням їх фінансувати. Державні програми, що потребують додаткових бюджетних витрат, не з'являються тільки тому, що певна група, яка представляє чиїсь інтереси, не бажає цього. Крім того, такі програми повинні бути запропоновані державною інституцією. Таким чином, державні витрати можуть зростати не тільки тому, що збільшення витрат вимагають громадяни та групи, які представ-

ляють різні інтереси, але й тому, що вони породжуються демократією, яка підтримує такі програми, чия влада та престиж збільшуються разом зі зростанням витрат бюджету. Так, Ш. Бланкарт вважає, що «різноманітні групи з певними інтересами, в тому числі державна бюрократія, можуть висувати підвищені фінансові запити насамперед у тому випадку, якщо існують надійні джерела фінансування доходної частини бюджету. Невситимий попит на державні блага являє собою двигун, що стимулює прогресуючу експансію держави» [1, с. 201].

Через відсутність однотайності у вирішенні питання стосовно визначення оптимального розміру бюджетних витрат для конкретної країни з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників щорічно, визначаючи основні напрями бюджетної політики України на відповідний рік, науковці та практики дискутують щодо основного параметру бюджетної політики – частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет. Співвідношення обсягу бюджету і ВВП – важлива економічна проблема, зумовлена особливостями функціонування моделі економіки конкретної держави, яку необхідно враховувати під час формування довгострокової бюджетної політики.

Висновки з цього дослідження. Через економічних, соціальних та інших чинників.

особливості реалізації бюджетної політики – наявність часового лагу між прийняттям рішень та їхнім впливом на економіку, а також об'єктивні адміністративні затримки (тривалість бюджетного процесу та регламент щодо внесення змін до чинного законодавства) – необхідно на сучасному етапі визначити пріоритети державних витрат, обмежити неефективні соціальні видатки та збільшити їх адресність, переорієнтувати державні потоки коштів на заходи, які забезпечать відродження економіки держави.

Для досягнення бюджетної стабільності та прискорених темпів розвитку економіки України необхідна наявність у державі законодавчо визначеної бюджетної стратегії, яка забезпечить передбачуваність реакцій бюджетної системи на виклики і можливості, які можуть виникати у рамках різних варіантів розвитку світової економіки, передбачити превентивне застосування адекватного набору заходів за негативної дії зовнішніх економічних чинників. Під час формування довгострокової бюджетної політики стабілізації державних фінансів необхідно враховувати як діючі витратні зобов'язання, так і ті зобов'язання, виникнення яких можна очікувати на основі даних економічних і соціальних прогнозів, оцінки перспективної дії внутрішніх і зовнішніх еко-

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт ; пер. з нім. С.І. Терещенко, О.О. Терещенка ; передмова та наук. редагування В.М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. – 654 с.
2. Масгрейв Р.А. Государственные финансы: теория и практика / Р. Масгрейв, П. Масгрейв ; пер. с англ. – М. : Бизнес Атлас, 2009. – 716 с.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное / Дж.М. Кейнс ; вступ. статья Н.А. Макашевой. – М. : Эксмо, 2008. – 960 с. – (Антология экономической мысли).
4. О чем думают экономисты: Беседы с нобелевскими лауреатами / под ред. П. Самуэльсона, У. Барнетта ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : ООО «Юнайтед Пресс», 2010. – 490 с.
5. Стиглиц Дж.Е. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Дж.Е. Стиглиц ; пер. с англ. В. Лопатка. – М. : Эксмо, 2011. – 512 с. – (Экономика: мировые тенденции).
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер, – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с.
7. Структурні зміни та економічний розвиток України : [монографія] / [В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артюмова та ін.] ; за ред. Л.В. Шинкарук. – К. : НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., 2011. – 696 с.
8. Єфименко Т.І. Фіскальний простір антикризового регулювання / Т.І. Єфименко. – К. : ДННУ «Акад. фін. Управління», 2012. – 332 с.
9. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання / І.В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.
10. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : [монографія] / Л.В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.

11. Національні фінансові системи в умовах глобалізації : [монографія] / [І.О. Лютий, А.Ф. Павленко, Т.Є. Оболенська та ін.] ; за заг. ред. І.О. Лютого. – Івано-Франківськ : Галицька Академія, 2008. – 308 с.
12. Экономика налоговых реформ : [монография] / [под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова, Л.Л. Тарангул]. – К. : Алерта, 2013. – 432 с.
13. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : [монографія] / [В.М. Федосов, В.О. Опарін, С.Т. Льовочкін] / [за наук. ред. В.М. Федосова]. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.
14. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / за ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
15. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : [монографія] / Т.А. Коляда. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. – 396 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 63).